

2016-06-02

Ramprogrammet är ett styrdokument och ett underlag för kommunikation mellan de människor som berörs vid utformande av ny- eller ombyggnation av en förskola: vid beställning, planering, utformning, upphandling och uppförande av lokaler och miljöer ämnade för förskolans verksamhet.

Ramprogram för förskolans lokaler och miljöer

Skellefteå kommun

Skol- och kulturkontoret

Innehåll

Inledning	2
Förskolans uppdrag	2
Syfte med ramprogrammet.....	3
Områden.....	4
1. Tillgänglighet och anpassning	4
2. Entréer.....	4
3. Förskolans inre lärmiljöer	5
4. Vila	8
5. Hygien.....	8
6. Måltid.....	9
7. Pedagogernas rum.....	10
8. Utemiljön	10
9. Trafik	12

Inledning

Skollagen (2010:800) slår fast att utbildningen i förskolan syftar till att barn ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja alla barns utveckling och lärande samt en livslång lust att lära.

Skollagen föreskriver att utbildningen i förskolan ska, varhelst den anordnas, vara likvärdig. Normerna för likvärdigheten anges av de nationella målen, och förskolan ska arbeta för att nå dessa mål. Omsorg om det enskilda barnets välbefinnande, trygghet, utveckling och lärande ska prägla arbetet i förskolan. Hänsyn ska tas till barnens olika förutsättningar och behov. Detta innebär att verksamheten inte kan utformas på samma sätt överallt och att förskolans resurser därför inte ska fördelas lika.

För- och grundskolenämndens verksamhetsidé är: Alla barn och elever i Skellefteå ges goda kunskaper och färdigheter, tror på sin egen förmåga och har en bärande framtidstro. Vid byggandet av nya förskolor och skolor ska detta ligga till grund för utformandet av miljöerna.

Skol- och kulturkontorets vision är att ”Alla barn ska bli sitt bästa jag”. Visionen för all ny-, till- och ombyggnation av förskolor och skolor är ”Flexibla lärmiljöer som optimerar lärandet anpassade för framtiden i ekologiskt, ekonomiskt och socialt perspektiv”.

När Skellefteå kommun bygger förskolor bör dessa rymma minst 4 hemvist och vara två plan. Att bygga i två plan är fördelaktigt ur både ett ekonomiskt och ekologiskt perspektiv. Att bygga i två plan frigör dessutom yta för en utemiljö. Vid val av placering bör förskolan placeras så att det skapas en god utemiljö där hänsyn tas till tomtens befintliga vegetation och topografi. Förskolan bör även om möjligt placeras i närheten av grundskolor, stora möjligheter till pedagogiska vinster t.ex. övergångar och för att kunna samnyttja resurser som t.ex. tillagningskök. Lokalerna ska vara så flexibla som möjligt så att de över tid, om det blir nödvändigt, kan användas av andra verksamheter. Hänsyn ska även tas till andra kommunala och statliga policys, riktlinjer strategier, bestämmelser och styrdokument.

Förskolans uppdrag

Enligt skollagen och läroplanen ska förskolan vara en miljö för utveckling och lärande. Hur lokalerna och miljön är utformad har betydelse för vilken utveckling som är möjlig. Detta behöver också kunna förändras och anpassas över tid eftersom barngruppen hela tiden förändras och behoven därmed skiftar. Vid planeringen av förskolans miljöer är det viktigt att skapa en stimulerande, mångsidigt användbar miljö med god tillgång till varierat och formbart material för skapande, utforskande och upplevelser som gynnar barnens fantasi och kreativitet.

Den fysiska miljön skapar såväl förutsättningar som hinder för lek och lärande. Om den fysiska miljön upplevs som otillgänglig, otrygg och understimulerande, utforskar och leker inte barn i den miljön. Detta kan i sin tur hämma barnets utveckling både fysiskt, kognitivt och socialt. Lokalerna och miljön i förskolan påverkar också relationerna och ger signaler kring vilket beteende som förväntas, vilka aktiviteter och vilka möten som är möjliga. Den säger också något om vilket värde de som vistas där har och hur viktiga olika aktiviteter är.

Det är viktigt att förskolans lokaler och miljö är utformad så att den både stödjer och underlättar det pedagogiska arbetet. För att pedagoger ska kunna arbeta i enlighet med förskolans uppdrag enligt skollagen och förskolans läroplan behöver inom- och utomhusmiljön vara utformad så att det går att bedriva en varierad verksamhet anpassad till alla barn som deltar i verksamheten. Lokaler, inne och utemiljö och material behöver vara utformad på ett sätt som främjar lek och lärande av olika slag och som ger möjlighet till alltifrån skapande och livliga aktiviteter till vila och lugna aktiviteter.

Lärande sker i samspel med omgivningen, med människor såväl som fysisk miljö, vilket innebär att det är viktigt vad barnen möts av i förskolans rum. Det är viktigt att organisera och utforma miljön så att barnen ges möjlighet att pröva, undersöka, experimentera, leka, skapa och konstruera. En god miljö är inte bara utvecklande, utmanande och inbjuder till lek och lärande, utan är också säker och hälsosam. Det är viktigt att se till att lokalernas storlek och utformning, miljöfaktorer som luft, ljud och ljus samt val av material är säkra och hälsosamma för barnen. När det gäller säkerhet är det viktigt att inne- och utemiljön underlättar såväl kontakten mellan pedagog och barn som samarbetet mellan pedagogerna. Bestämmelser om den pedagogiska verksamheten tillsammans med de lagar och förordningar som reglerar alla arbetsplatser utgör grunden för utformningen av lokaler, miljö och material.

Lokalerna ska vara ändamålsenliga säger skollagen. Det betyder att storlek, utformning, utemiljö och material ska stödja förskolans uppdrag som pedagogisk verksamhet. Både inomhus- och utomhusmiljö ska vara utformade så att de stödjer det pedagogiska arbetet och att en varierad verksamhet anpassad till de barn som deltar kan bedrivas. Överblickbarhet i miljön är viktig. Den pedagogiska miljön kan ses som en aktiv part i pedagogiskt arbete. Miljön i förskola och skola bär på traditioner och föreställningar om vad pedagogik är och bör vara. Den sänder också ut budskap om vad som förväntas ske i den pedagogiska verksamheten och vilka barn som ska finnas där och vad de ska göra. Genom att förändra rummet förändras även signalerna om vilket slags verksamhet som kan ske.

Inne- och utemiljön sätter ramar för det pedagogiska arbetet i förskolan och på så sätt blir lokalerna och miljön en aktiv part i det pedagogiska arbetet.

Syfte med ramprogrammet

Ramprogrammet är ett styrdokument och ett underlag för kommunikation mellan de människor som berörs vid utformande av ny- eller ombyggnation av en förskola: vid beställning, planering, utformning, upphandling och uppförande av lokaler och miljöer ämnade för förskolans verksamhet. Det ska kunna läsas av alla som är intresserade och underlätta förståelsen av förskolans funktioner. Ramprogrammet är en bro mellan de berörda perspektiven och ska användas vid utformande av miljöer i en förskoleverksamhet. Hänsyn ska även tas till andra kommunala och statliga policys, riktlinjer, strategier, bestämmelser och styrdokument.

Ramprogrammet kommunicerar behov, värden, funktioner och målsättning med verksamhet som bedrivs på förskolan. Det ger möjlighet att forma lokaler och miljöer förskolan på olika sätt inom en yttre ram. Det innehåller riktlinjer rörande utemiljö och byggnadens utformning med avseende på verksamhetens lär- och arbetsmiljö. Som bilaga till ramprogrammet finns funktionskrav som utgör en miniminivå på de funktioner som ska finnas på förskolan. Ramprogrammet är ett styrdokument för alla som involveras i projekt inom och utom kommunens förvaltning. Det ska revideras vid behov, dock minst 1 gång per mandatperiod.

Varje projekt ska utvärderas av lokalgruppen tillsammans med förskolechef, pedagogrepresentanter och ev. andra intressenter 1 år efter tillträde.

Områden

1. Tillgänglighet och anpassning

Alla barn ska oberoende av förutsättningar få ett meningsfullt utbyte och aktivt kunna delta i det gemensamma och gemensamhetsskapande aktiviteter. Lokalerna och miljön i förskolan ska vara tillgängliga för alla barn och vuxna.

Diskrimineringslagen definierar funktionsnedsättning som varaktig, fysisk, psykisk och/eller begåvningsmässig begränsning av en persons funktionsförmåga som till följd av en skada eller sjukdom fanns vid födseln, har uppstått därefter eller kan förväntas uppstå. En del funktionsnedsättningar är synliga men det finns också väldigt många som inte syns. Ett funktionshinder kan uppstå i relation till miljön.

Att en miljö är tillgänglig innebär att personer med funktionsnedsättning kan använda samma förflyttningsvägar och entréer som andra, att de kan orientera sig och ta del av samma aktiviteter. En dåligt utformad miljö eller verksamhet kan bli funktionshindrande även för den som inte har en funktionsnedsättning. Färgsättning av lekredskap eller olika val av material i utemiljön kan vara exempel på hur man kan skapa tillgängliga miljöer utomhus.

2. Entréer

"Förskolan ska vara ett stöd för familjerna i deras ansvar för barnens fostran, utveckling och växande. Förskolans uppgift innebär att i samarbete med föräldrarna verka för att varje barn får möjlighet att utvecklas efter sina förutsättningar"

Lpfö 98/10

Bild från Hedlunda förskola i Umeå som visar en tydlig och välkomnande huvudentré.

För att tydliggöra samhörighet och samarbete mellan förskolans hemvister ska förskolan ha en tydlig och välkomnande huvudentré med förskolans namn och den är förskolans skyltfönster till omvärlden. Huvudentrén är det första rum barn, vårdnadshavare, pedagoger och besökare möter i kontakten med förskolan. Här skapas ett första intryck av förskolan och de som vistas i den. Den har en kommunikativ funktion mellan förskola och hem och kan innehålla dokumentationer som berättar om barnens lek, lärande, intressen och utveckling. Huvudentrén ska skapa en känsla av nyfikenhet hos barnen. Den ska väcka en lust att delta i förskolans verksamhet. I huvudentrén är det av vikt att man kan skilja smuts och väta från den yttre delen av kapprummet och övriga delar av lokalen. Här ska även finnas torkmöjligheter för kläder och skor.

I anslutning till varje hemvist placeras ett kapprum. Från huvudentrén ska de vara enkelt att ta sig till kapprummen. I kapprummet möts de tre ben förskolan vilar på: omsorg, utveckling och lärande. Det är ett område där barnen har sin tydliga plats och där det finns utrymme för personliga tillhörigheter. I anslutning till kapprummen kan det finnas utgångar till och från förskolans utemiljö. Från kapprummet kommer barn och vårdnadshavare in till hemvistet där pedagogerna möter upp. I mottagandet och avskedet som sker varje dag på förskolan skapas en trygghet och en kontakt mellan hem och förskola. Kapprummet ska utformas så att det underlättar städning av ytan. Barnens möjlighet att själva kunna hänga upp sina kläder på klädhyllan ska beaktas vid montering. I kapprummen finns förvaring för medarbetarnas arbetskläder. Lärande och utveckling till självständighet har en stor plats i kapprum. Att ta ansvar över, få möjlighet till att kunna pröva själv och att kunna hjälpa andra när det kommer till påklädning spelar en central roll i förskolans kapprum.

3. Förskolans inre lärmiljöer

"Förskolan ska erbjuda barnen en trygg miljö som samtidigt utmanar och lockar till lek och aktivitet. Den ska inspirera barnen att utforska omvärlden. I förskolan ska barnen möta vuxna som ser varje barns möjligheter och som engagerar sig i samspelet med både det enskilda barnet och barngruppen."

"Barnen ska kunna växla mellan olika aktiviteter under dagen. Verksamheten ska ge utrymme för barnens egna planer, fantasi och kreativitet i lek och lärande såväl inomhus som utomhus."

Lpfö 98/10

De rum förskolan har tillgång till ska kunna erbjuda en varierad dag för lärande, lek, aktivitet, skapande, samspel, rörelse, avskildhet och vila. Det ställer krav på att barngruppen har ett antal rum att tillgå i sin vardag på förskolan så att det finns möjligheter för barnen att utifrån sina behov kunna välja vad som behövs för stunden. Samverkan mellan grupper av barn är viktigt och av fördel för att kunna möjliggöra en variationsrik verksamhet, men en grupp behöver också utrymme för en fast tillvaro för att kunna skapa överblick och trygghet i tillvaron.

Rummens fördelning och placering spelar roll för kvaliteten på verksamheten. Rum som placeras så de blir genomfartsrum skapar störningar för lek och lärande. Rum som blir svårtillgängliga på grund av sin placering skapar svårigheter för pedagoger att ha överblick och hålla tillsyn och ansvar för barngruppen.

Varje förskola bör ha gemensamma utrymmen i nära anslutning till hemvisten där barnen ges möjlighet att skapa och kommunicera med hjälp av olika uttrycksformer såsom bild, sång och musik, drama, rytmik, dans och rörelse. Det utgör både innehåll och metod i förskolans strävan att främja barns utveckling och lärande. Detta inbegriper också att experimentera, baka, forma, konstruera och nyttja olika material och teknik.

Bild från Hedlunda förskola i Umeå som visar transparens och överskådlighet. Bilden visar även ett gemensamt utrymme där barnen ges möjlighet att skapa och kommunicera med hjälp av olika uttrycksformer såsom bild, sång och musik, drama, rytmik, dans och rörelse.

För att kunna skapa en tillgänglig och rik miljö för flera olika aktiviteter är det av vikt att planera in ytor för förvaring samt uppställning av material för lek, lärande och utforskande. Ett uppdukat material inbjuder till utforskande, instängt i skåp syns inte möjligheten. I hemmet säger traditionen att vi plockar fram och städar undan medan traditionen i förskolan säger sorterad ordning och möjligheter. Gemensamma förråd behövs inom förskolans lokaler för förvaring av förbrukningsmaterial men även fast inredning med öppna hyllor i barnens nivå för att lätt tillgängligt ställa det material barnen ska kunna använda under sin dag på förskolan.

Fast inredning längs ytterväggar samt lågt placerade fönster med djupa fönsterbrädor frigör yta för aktiviteter och underlättar förvaring. För att skapa en god inomhusmiljö och underlätta städning av ytorna i lokaler är det viktigt att även kunna stänga en jalousidörr eller skåplucka om det som inte används dagligen. En väl genomtänkt ljus- och färgsättning samt en god ljudmiljö ger tillsammans med materialval möjligheter att förstärka förskolans lärmiljö och vid utformandet av förskolan bör dessa aspekter tas i beaktning.

Bild från Hedlunda förskola i Umeå som visar fast inredning samt hur man kan använda sig av ljus- och färgsättning. Bilden visar även storleksanpassade möbler.

Möbler och inventarier är också en bidragande faktor till en rik lärmiljö. Frågor att ta ställning till inför en ombyggnation eller utformande av lokaler är vilka möbler som behövs för att ge pedagoger och barn möjligheter att arbeta med och erövra läroplanens mål och uppdrag. Utifrån tillgänglighet och barns väg till självständighet bör möblerna vara storleksanpassade och låga möbler är att föredra ur ett barnperspektiv. Ur ett arbetsmiljöperspektiv bör dessa kompletteras med ett antal anpassade möbler och stolar för medarbetare. Möbler som bidrar till en god ljudmiljö bör prioriteras

Förskolans tillsynsansvar och krav på uppsikt över barnen krockar många gånger med barns behov av avskildhet och koncentration. Transparens och överskådlighet kan åstadkommas till exempel genom glaspartier eller öppningar i dörrar och innerväggar både i pedagogers och barns olika nivåer och är bra sätt att hantera dessa önskemål.

Hänsyn till barn i behov av särskilt stöd ska tas i utformandet av lokaler avseende faktorer som tillräckligt utrymme för lek och lärande, möjlighet att kunna skapa tydliga rutiner och strukturer, tillgänglighet. Förskolans alla rum ska vara tillgängliga för alla barn och vuxna. Tillgänglighet skapas också genom att olika typer av kommunikation möjliggörs t.ex. genom symboler, bildscheman, IT och andra hjälpmedel. IT skapar nya vägar att nå uppdrag och mål för förskolan. Modern informations- och kommunikationsteknik ger möjligheter för lärande och utforskande. Multimedia- och informationsteknik kan i förskolan användas även i skapande processer. Dessa verktyg behöver också planeras in i lokalers utformande.

4. Vila

”Förskolan ska erbjuda barnen en i förhållande till deras ålder och vistelsetid väl avvägd dagsrytm och miljö. Såväl omvårdnad och omsorg som vila och andra aktiviteter ska vägas samman på ett balanserat sätt.”

Lpfö 98/10

För den lugna stunden behövs en plats i förskolans lokaler där barnen kan hitta avkopplande stunder, antingen under den styrda vilan eller för den stund barnen själva väljer utifrån behov.

Att sova är för många barn ett måste för att klara hela dagens aktiviteter på förskolan och sedan i hemmet. För de barn som behöver sova görs det inomhus. Det behövs rum som rymmer det antal madrasser barnen behöver. De avsedda rummen ska placeras så att störande ljud och aktiviteter inte hindrar vila. Förvaring av madrasser, sovfiltar och kuddar behöver också sitt utrymme i lokalerna.

5. Hygien

På toaletten och i skötrum fortsätter barnens möjligheter att utveckla sin självständighet. Här finns stort utrymme för både omsorg, utveckling och lärande. Leken kan också ha en central plats i dessa rum då vatten alltid har fascinerat barn; upptäckandet av vatten bjuder in till utforskande och upplevelse där flera sinnen används samtidigt. Handfat som placeras tillsammans inbjuder till samspel och delade upplevelser barnen emellan.

Toaletter och skötrum placeras i anslutning till hemvisten. Med fördel placeras åtminstone en toalett (handikappanpassad) i hall eller entré där de lätt kan nås från både utevistelsen och barnens aktiviteter inomhus. Förskolans tillsynsansvar och krav på uppsikt över barnen krockar många gånger med barns behov av avskildhet och koncentration. Transparens och överskådlighet kan t.ex. åstadkommas genom glaspartier i dörrar och innerväggar både i pedagogers och barns olika nivåer och är ett bra sätt att hantera dessa önskemål. Glaspartier till skötrum både i pedagogers och barns nivåer ger även möjlighet att hålla uppsikt över övriga barn även när man befinner sig i hygienutrymmet. Skötbordet placeras så att barnets integritet beaktas.

Hygienutrymmen ska utformas så att barn och pedagoger lätt kan använda dem. Därför behöver handfat och toalettstolar placeras lättåtkomligt, vara storleksanpassade samt monteras i en höjd som underlättar för att användas självständigt av barnen. Handfat monteras utanför hemvistets toaletter. Tillräckligt med utrymme ska finnas runt toalettstol så att en medarbetare kan hjälpa till när det behövs och ge god framkomlighet för barn och vuxna. Spegel placeras i höjd så att barnen lätt kan se sig själva.

För att minska riskerna för smittspridning ska skötrum, toaletter och övriga lokaler utformas så att god hygien kan upprätthållas. Handtvätt är viktig för att minska spridning av smitta; inför och efter måltider, efter snytning av barn och efter toalettbesök. I samband med blöjbyten och toalettbesök ska medarbetaren ha möjlighet att tvätta händerna i direkt samband till toalett och skötrum.

6. Måltid

"Förskolan ska lägga grunden för ett livslångt lärande. Verksamheten ska vara rolig, trygg och lärorik för alla barn som deltar. Förskolan ska stimulera barns utveckling och lärande samt erbjuda en trygg omsorg. Verksamheten ska utgå från en helhetssyn på barnet och barnets behov och utformas så att omsorg, utveckling och lärande bildar en helhet."

Lpfö 98/10

"Varierande och näringsriktiga måltider under trivsamma former där barn och vuxna äter tillsammans ger personalen möjligheter att förmedla goda kostvanor"

Allmänna råd Förskolan

Bild från Hedlunda förskola i Umeå som visar en matsal där barnen kan ta för sig av maten på egen hand.

I ett pedagogiskt rum som vid lunch blir matrum är det svårt att låta leken eller utforskandet stå kvar för att kunna fortsättas med senare och därför är en gemensam matsal att föredra. Måltiden på förskolan bör därför serveras i en för förskolan gemensam matsal i anslutning till köket. Matsalen blir ett rum som används till andra aktiviteter mellan måltiderna. Möblerna ska vara storleksanpassade ur ett barnperspektiv. Ur ett arbetsmiljöperspektiv bör dessa kompletteras med ett antal anpassade möbler och stolar för medarbetare. Det ska finnas möjligheter för barnen att på egen hand ta för sig av maten och lämna tallrikar, glas och bestick efter måltiden

I utformande av matsalen ska ljus, ljud och färgsättning beaktas för att skapa en lugn och trivsamt miljö. Matsalen kan med fördel användas som samlingsrum för förskolan mellan måltiderna. En gemensam matsal skapar större frihet i möbleringen av de pedagogiska

rummen och barnens aktivitet och lek kan fortsätta efter att måltiden intagits. Dessutom behövs det inte installeras köksdel med vitvaror i de pedagogiska rummen. Förskolor med 4 hemvist eller fler som inte kan byggas ihop med skola ska ha tillgång till ett tillagningskök.

I direkt anslutning till matsalen placeras ett handfat.

7. Pedagogernas rum

"Förskolan ska främja lärande, vilket förutsätter en aktiv diskussion i arbetslaget om innebörden i begreppen kunskap och lärande"

Lpfö 98/10

"Arbetsmiljön ska vara tillfredsställande med hänsyn till arbetets natur och den sociala och tekniska utvecklingen i samhället."

Arbetsmiljölagen

För att upprätthålla en god kvalitet på sin förskoleverksamhet behöver pedagogerna tid och rum för att ha en väl planerad, genomförd och analyserad verksamhet. Detta kan pågå spontant under dagen, men måste också ges tid och rum för att arbetslag eller andra grupper kan sitta ner med fokus på samtalet och den dagordning som behöver bearbetas. Det betyder i praktiken att ett arbetsrum inrättas med ett lämpligt antal platser för pedagogisk planering.

Med hjälp av funktionell IT-utrustning och nätverk på förskolan ökar möjligheterna för barns lärande och pedagogers effektivitet i kommunikation inom och utom verksamheten samt planering och efterarbete av verksamheten.

Samarbetet med vårdnadshavare är värdefullt, en plats att använda där enskilda samtal och utvecklingssamtal kan hållas är nödvändigt. Ett sådant samtalsrum kan med fördel kombineras med andra rumsfunktioner, t.ex. vilrum eller konferensrum.

Arbete i en förskolegrupp kräver full fokusering och koncentration av pedagoger, ett rum att använda för att ta raster och pauser ska finnas i förskolans lokaler eller i dess närhet. Detta rum ska erbjuda avslappning och återhämtning och ska placeras och utformas med det i åtanke. I rummet ska det också finnas möjlighet för pedagoger att kunna förvara, värma och inta medhavd lunch vid en matplats.

8. Utemiljön

"Barnen ska kunna växla mellan olika aktiviteter under dagen. Verksamheten ska ge utrymme för barnens egna planer, fantasi och kreativitet i lek och lärande såväl inomhus som utomhus. Utomhusvistelsen bör ge möjlighet till lek och andra aktiviteter både i planerad miljö och i naturmiljö."

Lpfö 98/10

Det behövs en utemiljö som ger utrymme för såväl platsbundna lekar som utforskande aktiviteter. Enligt läroplanen ska utomhusvistelse ge möjlighet till lek, utveckling och lärande både i planerad miljö och i naturmiljö. Utemiljön har stor betydelse för barns upplevelser av naturen såsom växter, djur och årstidsväxlingar. Forskning visar att barnen leker fler lekar och leker bättre i grupp på förskolegårdar med olika typer av terräng. Tillgång till en varierad utemiljö skapar dessutom goda möjligheter för barnen att utveckla sin motorik.

Gården ska ge möjlighet till omvärldsförståelse. Det är viktigt att utemiljön stimulerar till växling mellan lärande inomhus och utomhus. Barnen ska ges möjlighet att lära genom livet på förskolegården, genom odling och kompost, genom konstruktionslek med sand, vatten och annat material. Utemiljön ska vara en spännande, intressant, kreativ och stimulerande plats för lärande, lek och kommunikation och därför ha många mötesplatser samt goda utrymmen för att samlas och äta. Utemiljön ska ljussättas utifrån ett barnperspektiv och även så att det ger en god överskådlighet för medarbetarna under den mörka tiden av året. Ljussättning kan användas till att skapa rum för olika typer av lek i utemiljön. All lekutrustning som placeras på gården ska vara tillgänglig och markmaterial ska göra det möjligt att komma intill lekredskap och gångar ska ge tillgång till gården.

Finns det befintlig vegetation och terräng på tomten ska merparten av vegetationen sparas trots att det medför både extra ansträngning och kostnader att spara den och säkerställa dess fortsatta utveckling. Anledningen är att det kan vara svårt att etablera växter på förskolegårdar och skolgårdar på grund av det höga slitaget. Det tar också många år innan nyplanterad vegetation blir användbar för lek. För en god utformning måste då gårdens höjdsättning, och ibland även byggnadens golvhöjd anpassas till marknivåerna vid det vegetationsområde som ska sparas.

På gården ska det finnas varierad vegetation som är lekbar. Vegetationen ska ha starka lekbara grenar, förstärka årstidsväxlingar, möjliggöra djurliv och ha ett bladverk som ger varierad solinstrålning. Det är viktigt att förskolegården har tillgång till både sol och skugga. Växtlighet och spännande lekställen i skuggan minskar exponeringen för UV-strålning med nära hälften. Mer än hälften av utemiljön bör vara kuperad och bevuxen. Varierad topografi ger spänning, uppmuntrar till rörelse och ger fysiska utmaningar. Eftersom det är viktigt att ha ett jämställdhetsperspektiv i utformandet av gården är vegetationsytor det som visat sig vara mest könsneutralt kodat och ska därför också ges stort utrymme på gården.

Flerstammiga och träd med lågt sittande grenar ska sparas för klättring, liksom buskträd och större buskar med sega grenar. Prydnadsbuskage ska endast finnas vid entréer eller som avgränsare men inte ta upp plats av lekytan. Täta buskage som är tillräckligt breda för att skapa rumsupplevelse är värdefulla. Här kan barn organisera egna platser och använda sig av det lösa material som finns på platsen. Skogspartier ger en alldeles speciell karaktär genom den variation och naturkaraktär som ett etablerat fältskikt, flora och fauna ger. Ängsmark ger också naturkaraktär som det tar lång tid innan planteringsytor får. För den pedagogiska verksamheten är ytor med natur viktiga och kan användas i många sammanhang.

Uppvuxen vegetation kan också dämpa solinstrålningen inomhus genom att fönsterrutorna skärmas av. Små byggnader på gården är viktiga för rumsbildningen och för att skapa vrår och hörnor med goda klimatförhållanden. Klokt placerade förråd och hus för återvinning kan till exempel avskärma trafik och angöringsytor, och bidra till gårdens ändamålsenlighet och funktion. I ett tidigt skede är det således avgörande att arkitekterna för byggnad och utemiljö arbetar parallellt.

Ett tidigt samarbete mellan arkitekterna, dels för byggnaden och dels för utemiljön, är alltså viktigt. Utemiljön ska planeras utifrån att den ska användas under hela året och de varierande förutsättningar som årstiderna ger. Vissa grundläggande beslut fattas tidigt i processen och är svåra att ändra senare. Det är viktigt att tänka på byggnadens placering och höjd, så att det ges förutsättningar för god ljus och ljudmiljö. Vid tillbyggnad eller nybyggnad är det värt att tänka extra på inte bara hur utemiljön ska se ut utan även var på tomten den placeras.

Utegården utformas så att den ger möjlighet till god överblick för pedagogerna. Solens strålar är mindre farliga på morgnar och kvällar. Ett bra samspel mellan utemiljön och lokalerna inomhus underlättar för barn och pedagoger att nyttja hela utemiljön. Utblickar och kontakt med den omgivande naturen eller staden kan förstärkas eller döljas med hjälp av vegetation, höjdskillnader eller andra konstruktioner. Gårdens kontakt med naturområden och parker bör beaktas i utformningen, förskolegården kan bli en del av grönsstrukturen. Barnens och pedagogernas nyttjande och kontakt med utemiljön påverkas av möjligheten att ta sig ut direkt från de rum verksamheten bedrivs i. Utblickar mot grönska från rummen påverkar barns och pedagogers återhämtning inomhus, men också möjligheten att studera natur inifrån rummen.

Utemiljön ska bestå av en tilläcklig friyta som är tillgänglig för barnens lek. Runt gårdens ytterkanter ska säkra avgränsningar finnas med lättöppnade grindar. Uppdelning av gården ska inte göras med staket. På gården kan ”rum i rummet” skapas med hjälp av naturmaterial. Denna uppdelning ska då ske utifrån zoner.

Utemiljön ska zonerats i en trygg zon, vidlyftig zon och vild zon.

- Den trygga zonen finns nära byggnaden. Där ska tempot upplevas lugnare och zonen är anpassad för små barns lek. Här finns sittplatser, olika lugnare aktiviteter och odlingsmöjligheter.
- Den vidlyftiga zonen ska ge utrymme för rörelse i olika riktningar, plats för fysiska aktiviteter av varierande slag och ett flertal redskap som främjar en rörelsefylld lek. Redskapen kan exempelvis främja klätterlek och balansgång av olika slag. Även kullar och terräng kan skapa förutsättningar för den vidlyftiga leken. Här bör finnas många olika lekmöjligheter, variation av lekredskap, vegetationsytor, samt höjdskillnader.
- Den vilda zonen ger barnen möjlighet att utforska på egen hand och uppleva avstånd från omvärlden och bör vara vegetationsklädd. Den vilda zonen motverkar även buller från omgivningen. Den bör vara placerad utanför den vidlyftiga zonen. Tät växtlighet ska ge möjlighet för barnen att uppleva känslan av att vara ifred. Den vilda zonen ska innehålla lekbar vegetation med buskar och träd och ska gärna utgöra minst en tredjedel av förskolegården. Varierad topografi förstärker den vilda karaktären.

Materialet och stegen i processen ”Utemiljöer i förskola och skola” används för att utvärdera och skapa utemiljöer.

9. Trafik

Trafikytor och lekytor ska vara skilda åt, risken för att barn befinner sig i körytor ska minimeras. Vid behov ska förskolan bulleravskärmas mot angränsande trafik. För vårdnadshavare som hämtar och lämnar sina barn med bil bör parkeringsytor utformas så att ett lättbegripligt flöde skapas utan farliga backrörelser eller korsande gångstråk. Logistiken kring hämtning och lämning är viktig och varje förskola bör tydligt ange vart hämtning och lämning ska ske. Främjandet av vårdnadshavares möjlighet till att gå, cykla samt använda lokaltrafik till och från förskolan ska beaktas vid utformandet. Det ska finnas tillgång till ett antal personalparkering enligt kommunens parkeringspolicy. Angöring för varutransporter ska i sin tur, om möjligt, avskiljas från övrig angöring.